

Дадашев Бадирхан Абдулмуталімович,
д.е.н, доцент кафедри менеджменту,
ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ»
Гриценко Олена Іванівна,
к.е.н., доцент кафедри бухгалтерського обліку і аудиту,
ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ»

Фінансово-кредитне забезпечення підприємств споживчої кооперації за участю кредитних спілок

Стаття присвячена системному вивченню проблем удосконалення фінансового забезпечення підприємств системи споживчої кооперації України за участю кредитних спілок.

Ключові слова: кооперативний рух, споживча кооперація, кредитний кооператив, кредитна спілка, кооператив, фінансово-кредитне забезпечення.

Постановка проблеми. В складних економічних умовах, коли ринкові перетворення в Україні не набрали позитивного соціального змісту і супроводжуються спадом обсягів виробництва, зростаючим безробіттям, зубожінням значної частини населення, актуальність проблем, пов'язаних із пошуком шляхів недержавного регулювання соціально-економічних процесів, суттєво зростає.

В цих умовах державі слід більш активно залучати до реального сектора економіки різноманітні громадсько-господарські організації, спроможні вносити реальний вклад у вирішення питань розвитку вітчизняного виробництва, створення додаткових робочих місць, формування соціально- побутової інфраструктури в сільській місцевості і тим самим пом'якшення кризового впливу на зниження життєвого рівня громадян.

Такою рушійною силою, як показує світовий досвід, є національний кооперативний рух, діяльність якого характерна не тільки для країн, що розвиваються, але й держав з ринковою економікою.

Потреба пошуку нетрадиційних методів вирішення проблеми фінансово-кредитного забезпечення суб'єктів господарювання сільської місцевості є дуже актуальною і значимою. Одним з таких методів є відродження кредитної кооперації, про що свідчить вітчизняний та закордонний досвіди.

Аналіз останніх публікацій. Значний внесок у вирішення проблеми формування кооперативного сектора у сільському господарстві приділяється достатньо уваги в роботах вчених: П.І.Гайдуцького, В.І.Грушка, М.Я.Дем'яненка, В.Я. Амбросова, П.А.Лайка, П.М.Макаренка, М.Й.Маліка, В.Я.Месель-Веселяка, С.С.Осадця, П.Т.Саблука, Л.В. Романової, В.М.Алексійчука, К.І. Якуби, О.М.Шпичака, С.І.Юрій, В.В. Зіновчука, М.Ф.Кропивка та інших. Завдяки роботам цих вчених сформульовано підґрунтя для подальших наукових досліджень.

Проте відсутні фундаментальні наукові дослідження з питань удосконалення фінансового забезпечення та розвитку кредитної кооперації в Україні, які б враховували реальний стан аграрної економіки та перспективи розвитку.

Метою даного дослідження є визначення перспектив розвитку кредитної кооперації в Україні з метою покращання фінансово-кредитного забезпечення суб'єктів господарювання, що ведуть свою діяльність в сільській місцевості.

Виклад основного матеріалу. Кооперативи виникли в багатьох країнах світу як специфічна форма господарської співпраці задля покращення економічного становища на засадах спеціальних кооперативних принципів. Основні з них: добровільність об'єднання в кооператив; об'єднання громадян, а не капіталу; демократичність управління (один член-один голос); солідарність і взаємодопомога.

Кооператив відрізняється від підприємницьких структур не лише різними цілями їх діяльності, а й тим, що учасники кооперативу є одночасно його членами і клієнтами. Їх діяльність спрямована на задоволення потреб

своїх членів, а не сторонніх осіб. Оскільки кооперативи не можуть відгородитися від не членів кооперативу, то природно, що інші люди можуть користуватись послугами кооперативу, але така їх участь в отриманні послуг від кооперативу завжди обмежена. В цілому ж кооперативи працюють на своїх членів.

Основне завдання в діяльності споживчої кооперації полягає в забезпеченні членів споживчих товариств та сільського населення товарами першої необхідності. Враховуючи нестачу власних оборотних коштів підприємствам споживчої кооперації необхідно використовувати можливість отримання кредитів, налагодження прямих зв'язків з приватними сільгоспвиробниками.

Оскільки сьогодні приватний сектор бере на себе все більшу вагу сільгоспвиробництва, споживча кооперація, збільшуючи обсяги господарської діяльності, активно стимулює сільськогосподарське виробництво, одночасно розвиваючи та зміцнюючи свою діяльність та фінансовий стан.

На нашу думку, активний розвиток сільських регіонів тісно пов'язаний із створенням умов доступу сільських підприємців до кредитних ресурсів.

Схематично фінансово - кредитний механізм системи споживчої кооперації показаний на рис.1.

Усі ланки фінансових структур споживчої кооперації мають власну сферу функціонування, проте вони тісно пов'язані між собою спільною метою - ведення господарської діяльності з метою отримання прибутку. Тому, підприємствам споживчої кооперації в умовах відсутності необхідного фінансового забезпечення не вигідно користуватися послугами інших фінансових структур, так як в цьому випадку відбувається вилучення власних оборотних коштів, не забезпечується головна мета діяльності кооперативів, яка полягає в задоволенні потреб населення, що обслуговується.

Разом з цим, як вже раніше відмічалось фінансово-кредитне забезпечення підприємств споживчої кооперації на сучасному етапі

забезпечується власниками (пайовиками) у вигляді пайових внесків, страховими компаніями (в разі виникнення страхової події) та банківськими установами (в разі залучення банківського кредитування).

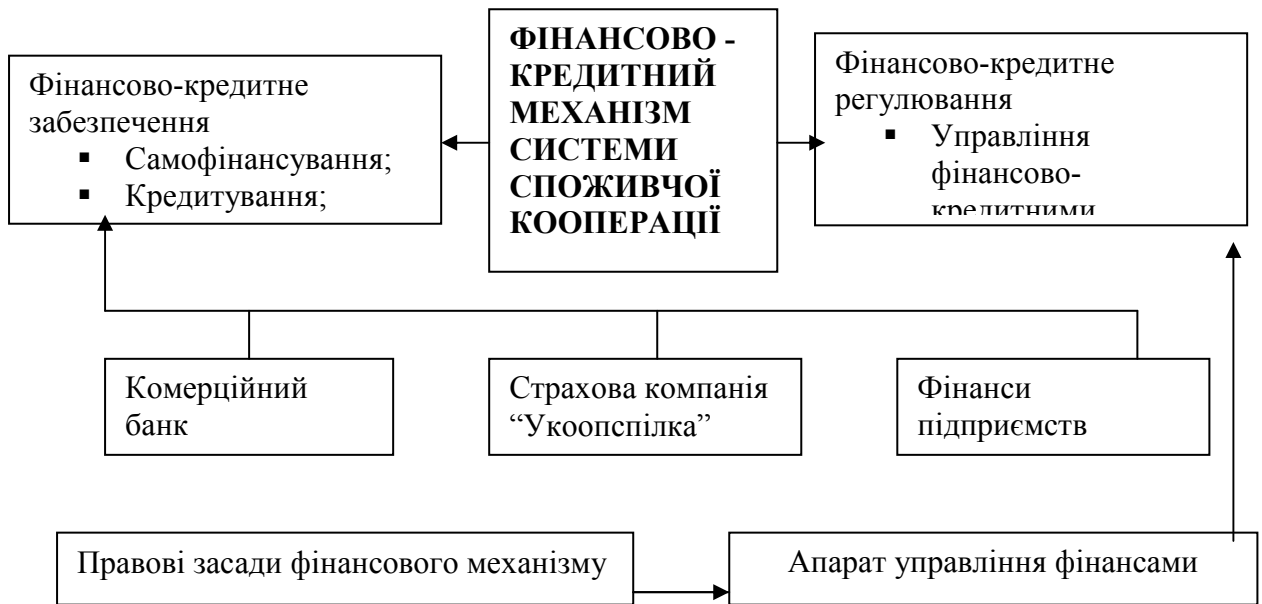

Рис.1.3. Склад та структура фінансово - кредитного механізму системи споживчої кооперації.

Але, існує ряд негативних моментів, пов'язаних з залученням вказаних фінансових інструментів:

- Прискорення процесу фінансової стабілізації досягається налагодженням пайових внесків у розмірах не менше 50 % планових оборотних активів, а за суб'єктивних причин його досягти неможливо;

- Застосування страхування можливе за наявності вільних оборотних коштів, але при цьому відволікається певна сума коштів з обігу на невизначений термін;

- Залучення банківських кредитів вимагає попереднього визначення їх економічної ефективності та окупності, але банківські установи застосовують високі відсоткові ставки за користування кредитами, великий перелік документального оформлення, що завдає перешкоди в отриманні кредитних ресурсів. Крім того, можливість отримання кредитів підприємствами з низькою кредитоспроможністю зводиться нанівець.

Разом з цим, в умовах відсутності фінансування розвитку суб'єктів господарювання сільської місцевості зі сторони держави при застосуванні всіх вищевказаних фінансових інструментів відбувається вилучення грошових потоків сільського регіону, що негативно впливає на стан та розвиток соціальної інфраструктури. В цих умовах з метою фінансово-кредитного забезпечення суб'єктів господарювання необхідно побудувати таку фінансово-кредитну систему, при якій всі існуючі грошові потоки функціонуватимуть в замкнутому колі, спрямовуючи ці кошти на розвиток конкретного регіону.

Загалом законодавством України створюються сприятливі умови для застосування різноманітних організаційно-правових форм кооперативної діяльності, існує переконливий історичний досвід та передумови для розвитку кредитної кооперації.

На підставі вище викладеного матеріалу та враховуючи норми Законів України „Про кооперацію” та „Про банки та банківську діяльність” виникає необхідність у з'ясуванні спільних та відмінних рис між кооперативною та банківською системами кредитування з метою визначення найбільш відповідного джерела фінансування підприємств споживчої кооперації на сучасному етапі розвитку економіки.

В сучасних умовах кредитна спілка - невід'ємна та особлива складова банківської системи ринкового типу. Принципи організації, мета, завдання та функції роблять її відносно відособленою від інших інститутів фінансового ринку, вносять особливості у відносини з ними.

Основні відмінності кредитного кооперативу від комерційного банку наведені в таблиці 1.

Таблиця 1 - Спільні та відмінні риси кооперативу від комерційного банку.

Ознаки	Кредитні кооперативи	Комерційні банки
Спільні риси		
Форма власності	Спільна кооперативна	
Принцип управління	Демократичність управління	
Відмінності		
Мета діяльності	Задоволення потреб членів – пайовиків кооперативу в	Прибуток

	кредиті	
Організаційно-правова форма	Споживчий кооператив	Акціонерне товариство
Розподіл прибутку	Розподіляється між пайовиками у відповідності з обсягом їх участі в діяльності кооперативу; відрахування до резервного фонду	Більша частина направляється на збільшення пасивів банку, дивіденди акціонерам, різноманітні фонди (резервний фонд акціонування працівників тощо)
Джерела власного капіталу	Пайові внески членів	Внески акціонерів до статутного капіталу, прибуток
Вид послуг, що надаються	Кредити членам	Надання кредитів, ведення рахунків юридичних та фізичних осіб, інші види послуг
Об'єкт кредитування	Виробничий розвиток суб'єктів господарювання та особисті потреби членів кредитного кооперативу	Задоволення потреб в кредитних ресурсах фізичних та юридичних осіб, що мають відповідну кредитоспроможність та забезпечення.
Сприятливість до валютних коливань	Не сприятливі, так як здійснюють свою діяльність тільки у національній валюті.	Сприятливі, так як коливання валютного курсу призводить до значних проблем у кредитуванні
Перспективи розвитку	Можливість об'єднатись у власний кооперативний банк або асоціацію кредитних спілок з застосуванням кооперативних засад	Можливість відкриття філій з набором вище перерахованих засад та факторів

Таким чином, одним з шляхів розв'язання назрілої проблеми фінансово-кредитного забезпечення підприємств споживчої кооперації являється залучення коштів кредитної кооперації. Кредитні кооперативи дозволять здійснити удосконалення реальних відносин на селі, всього способу виробництва в сільському господарстві: виробничих сил та вплинути на відношення власності, механізм обміну; будуть сприяти новій мотивації праці, формуванню та стимулюванню підприємництва в сільській місцевості.

Відтворення фінансово-кредитного механізму через залучення коштів кредитних спілок дозволить стимулювати інвестиційну активність, перш за все в сільській місцевості. Інвесторами слід розглядати населення, що проживає в даній місцевості та працює на одному з підприємств.

Висновки. Отже, аналіз літературних джерел та власні дослідження дозволили визначити основні об'єктивні вимоги до умов фінансово-

кредитного забезпечення підприємств споживчої кооперації на сучасному етапі господарювання за участю кредитних спілок. Серед них такі:

Механізм функціонування об'єднує дві системи, що діють як єдине ціле, – систему матеріального стимулювання кооперативної діяльності та систему управління. Від чітко продуманої системи матеріального стимулювання залежить ефективність діяльності кредитної спілки, її господарський успіх. Одним із головних джерел даної системи є пайові внески членів спілки, розмір яких необхідно встановлювати, виходячи з принципу доступності, через залучення до господарської діяльності широких верств населення. Основу системи матеріального стимулювання складають принципи та порядок розподілу доходів, суть яких полягає у визначенні напрямів ефективного використання в інтересах членів кредитної спілки.

Дослідження системи управління слід розглядати, виходячи з порядку створення кредитних спілок. Загальні збори пайовиків обирають раду та правління (в одних випадках ще й ревізійну комісію, а в інших – тільки правління та ревізійну комісію). Це дозволяє дотримуватися таких принципів кооперативного руху, як самостійність та самоуправління. Рада виконує функції спостереження за дотриманням статутів та виконанням рішень загальних зборів. Правління здійснює оперативне керівництво господарською діяльністю кредитної спілки. Отже, прийняття принципових рішень в період між загальними зборами, контроль за дотриманням статуту та безпосереднє їх виконання розподілені між різними органами. Це сприяє запобіганню зловживань, бюрократизації, а також дозволяє залучати до участі у роботі спілки більшу кількість членів спілки. Визначальними правилами в роботі кредитних спілок слід вважати такі: відповідальність членів спілки наявним майном по боргах; надання позик тільки членам спілки; невелика територія діяльності.

Строк кредиту. Терміни кредитування визначаються, виходячи із тривалості виробничого циклу позичальника, на основі економічно обґрунтованих строків оборотності коштів та об'єктивної зацікавленості

членів кредитної спілки у здійсненні господарської операції, на яку видається позика. Строк кредиту формується, виходячи з наданого позичальником економічного обґрунтування потреб в кредиті та відповідного рішення кредитного комітету. Реалізація даного процесу відбуватиметься завдяки здійсненню контролю з боку кредитної спілки за цільовим використанням позики. Кожен пайовик спілки, який є членом вищого органу управління, може впливати на кредитну політику та нести відповідальність за прийняття некомпетентних рішень.

Розмір кредиту та своєчасність його надходження. Слід зазначити, що соціальні та економічні аспекти впливу на фінансово-економічний механізм регіону дуже взаємопов'язані. Вони завжди мають довгострокову спрямованість та соціально-економічну значущість. Потребу підприємств в кредитних ресурсах слід розглядати, виходячи з розвитку інших суб'єктів господарювання в сільській місцевості, що впливає на стан безробіття та рівень доходів населення в регіоні.

Крім того, ефективне використання оборотних коштів ґрунтується на плановій організації їх обороту, розробці економічно обґрунтованих норм та нормативів оборотних коштів, які забезпечують торговельним організаціям і підприємствам безперервний процес купівлі-продажу товарів та здійснення розрахунків у визначені строки.

У сучасних умовах господарювання лише незначна кількість організацій і підприємств формують планові оборотні кошти за рахунок власних, в основному за рахунок зменшення обсягів діяльності. Тому в більшості підприємств частка власних коштів у планових оборотних коштах не перевищує 15 %. Для них кредит необхідний як для формування планових нормованих оборотних коштів, так і для покриття додаткової (тимчасової) потреби в грошових ресурсах. Завдяки участі у фінансуванні господарської діяльності підприємств споживчої кооперації кредитної спілки відбувається регулювання нагромадження сезонних, неходових та недоброякісних запасів товарів; сповільнення оборотності оборотних коштів; затримка надходження

коштів за відвантажені товари, тару та надані послуги; вилучення коштів у капітальні вкладення тощо.

Вартість кредиту. Важливою умовою виникнення кредитних відносин у ринкових умовах є принцип платності. Основною формою оплати виступає позиковий процент. Проценти за позиками – це джерело доходу кредитної спілки, з якого вона покриває витрати та формує резерви. Тому процентні ставки повинні бути достатніми для фінансування діяльності спілки. На величину процентної ставки впливають джерела залучення коштів – збереження населення, кошти бюджетів різних рівнів та кредити організацій.

Процентні ставки за позиками формуються на основі середньо-ринкових з урахуванням затрат на управління та формування неподільних фондів, а також затрат на залучення ресурсів. Крім того, процентна ставка повинна враховувати рівень інфляції.

На етапі становлення кредитні спілки в багатьох випадках залежать від ціни залучених ними коштів. Хоча головною метою кредитної спілки є організація кредитування її членів за процентними ставками, які нижчі від ринкових. Водночас встановлена спілкою ставка повинна забезпечувати отримання доходу не тільки для покриття затрат, пов'язаних з її функціонуванням, але й для створення власного капіталу. Власний капітал може стати в подальшому джерелом надання позик та покриття збитків кредитної спілки. Маючи власний капітал, спілка може зменшити процентну ставку за позиками, тому що власний капітал на відміну від позикового не спричиняє прямих затрат, які пов'язані з його використанням. На розмір процентної ставки впливають обсяги кредитних операцій, терміни та час надання позики.

Порядок погашення кредиту та сплати відсотків за користування. Як зазначають окремі дослідники, специфіка відтворювального процесу при організації кредитного обслуговування суб'єктів господарювання зумовлює необхідність дотримання вимог до економічно обґрунтованих строків, обсягів, вартості кредиту, своєчасності його надходження позичальнику.

Адже зрозуміло, що усі платежі за зобов'язаннями позичальника підприємства можуть здійснювати в міру надходження виручки від реалізації товарів та послуг.

Порядок погашення кредиту та сплати відсотків за користування, а також інші умови кредитних відносин між підприємствами та кредитними спілками встановлюються договором позики. Особливістю даного процесу слід вважати можливість перенесення з об'єктивних причин терміну повернення коштів, запровадження платежів в розстрочку. Враховуючи солідарну відповідальність позичальників, зменшується кредитний ризик, пов'язаний з поверненням кредиту.

Список літератури

1. Гриценко О.І. Фінансові взаємовідносини кредитної та споживчої кооперації [Текст] . - Суми: Довкілля, 2004.– 67с. – ISBN 966-8078-28-4.
2. Дадашев, Б.А. Перспективи розвитку кредитної кооперації в Україні [Текст] / [Б.А. Дадашев, О.І. Гриценко, Л.В.Єременко] // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Збірник наукових праць ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008р.– С.30–41.
3. Про кредитні спілки [Текст] : Закон України від 20 грудня 2001 р. № 2908-III з останньою поправкою від 10.07.2003 № 1096-IV // Урядовий кур'єр. – 2001. – 10 січня. – С. 6.

Summary

Up to date situation of financial securation and mediation pattons of credit and consumers societies are analysed. The target of this analysis is to renewal the circular capital of the consumers' societies and to improve of social infrastructure. The main ways of the achievement of competitive parameters and forcast amounts in the activities of the enterprises are formulated. Criteria indicators of the activities of the credit societies are worked out.

Financial and credital maintenance of consumer cooperation entekpkises is considerably dependent upon outward financial sources.